

Maria Fila

TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW ZIEMI ZATORSKIEJ

Towarzystwo Miłośników Ziemi Zatorskiej powołane zostało 2 grudnia 1986 roku. Inicjatorami powołania Towarzystwa byli: Stanisław Rapacz – lokalny działacz samorządowy i mgr Maria Brandys – nauczycielka geografii. Okazją do powołania Towarzystwa był zbliżający się jubileusz 700-lecia nadania Zatorowi praw miejskich – lokacja miała miejsce 10 listopada 1292 roku.

TMZZ jest kontynuatorem działalności powołanego przed wojną (1936 roku) przez miejscowego lekarza Fryderyka Ruzickę Towarzystwa Miłośników Historii Zatora. Towarzystwo to, zwłaszcza jego założyciel, gromadziło pamiątki z przeszłości miasta, które wyeksponowano w założonym wówczas Muzeum Miasta Zatora. Działalność Towarzystwa przerwała II wojna światowa, a w wyniku zawieruchy wojennej zaginęły wszystkie zbiory muzealne.

Towarzystwo jest organizacją pozarządową posiadającą osobowość prawną od 15 października 1987 roku. Działa na terenie miasta i gminy Zator. Funkcję przewodniczącej Towarzystwa powierzono Marii Brandys, którą pełniła do 2010 roku. Aktualnie Towarzystwo skupia ok. 70 członków. Siedzibą Towarzystwa (od 1998 roku) są pomieszczenia w budynku dawnego Sądu Grodzkiego – Rynek 2, które władze miasta udostępniły nieodpłatnie na prowadzenie działalności statutowej (wcześniej w pracowni geograficznej Szkoły Podstawowej w Zatorze, następnie w wynajętym lokalu Rybackiego Zakładu Doświadczalnego).

GLÓWNE CELE I ZADANIA TMZZ

- popularyzowanie wiedzy historycznej o ziemi zatorskiej, ukazywanie walorów regionalnych, kulturowych, krajoznawczych naszej małej ojczyzny;
- rozwijanie wśród młodzieży zainteresowań historią regionu, jego przeszłością, dniem dzisiejszym i przyszłością;
- zbieranie, opracowywanie i kompletowanie materiałów archiwalnych, bogacenie zbiorów muzealnych dla przyszłego muzeum miasta;
- opracowania monograficzne;
- współpraca z władzami miasta na rzecz ochrony zabytków, środowiska naturalnego, estetyzacji miasta i gminy;

- upowszechnianie historii, ukazywanie wartości kulturowych regionu poprzez wydawnictwa, środki masowego przekazu – radio, prasę, TV – wystawy, konkursy, pogadanki, kiermasze pamiątek, spotkania z młodzieżą i mieszkańcami, regionalne imprezy i prezentacje środowiskowe ukazujące tradycje, obrzędy, zwyczaje naszej małej ojczyzny;
- zachowanie pamięci o ofiarach wojen światowych, uczestnikach walk oraz martyrologii w obozach zagłady z terenu Zatorszczyzny;
- przyjmowanie i oprowadzanie turystów po mieście i obiektach zabytkowych.

Działania te służyć mają budzeniu patriotyzmu lokalnego, uczyć szacunku do tego co mija, co jeszcze można ocalić od zapomnienia dla tych, co przyjdą po nas.

PRZYKŁADY WAŻNIEJSZYCH DOKONAŃ

- zinwentaryzowanie obiektów zabytkowych na terenie miasta i gminy Zator;
- współudział w tworzeniu nazewnictwa ulic na nowopowstałym osiedlu „Królewiec”;
- zainicjowanie i aktywny udział w przygotowaniu obchodów jubileuszowych:
 - 700-lecia nadania Zatorowi praw miejskich (1992 r.),
 - 600-lecia konsekracji kościoła parafialnego (1993 r.),
 - 550 rocznicy powstania Księstwa Zatorskiego (1995 r.),
 - 500 rocznicy włączenia Księstwa Zatorskiego do Polski (1994 r.);
- zainicjowanie i wydanie wspólnie z Ośrodkiem Kultury lokalnej gazety „Życie Zatora” z wkładką historyczną „Z kart historii” autorstwa Marii Brandys;
- zainicjowanie i pomoc w realizacji ustawienia w rynku pomnika poświęconego zatorzanom – ofiarom II wojny światowej, ufundowanie wraz ze społeczeństwem Zatorszczyzny pamiątkowej tablicy umieszczonej na pomniku oraz w kaplicy cmentarnej;
- ufundowanie i umieszczenie w kościele parafialnym marmurowej tablicy –epitaforium – poświęconej Pawłowi z Zatora, znanemu w XV w. karczodziel krakowskiemu rodem z Zatora w 600 rocznicę konsekracji zatorskiej świątyni;
- urządzenie w siedzibie Towarzystwa Miłośników Ziemi Zatorskiej stałej ekspozycji historycznej i regionalnej miasta oraz galerii malarstwa i rzeźby (prace z zatorskich plenerów malarsko-rzeźbiarskich);
- ciągłe wzbogacanie zbiorów archiwalnych, pamiątek z przeszłości (zatorianów), uzupełnianie ekspozycji, udostępnianie zwiedzającym, organizowanie spotkań z młodzieżą (lekcje wychowawcze i historii o regionie) oraz mieszkańcami miasta, przewodnikami turystycznymi, działaczami regionalnymi i in.;

- prowadzenie działalności kulturalno-wychowawczej poprzez działalność Młodzieżowego Koła Przyjaciół Zatora powołanego i działającego przy Towarzystwie w latach 2000/2001 (zajęcia miały charakter interdyscyplinarny w oparciu o program autorski Janusza Czerwika);
- gromadzenie w bibliotece Towarzystwa opracowań, albumów, kronik, prac konkursowych i dyplomowych dotyczących Zatorszczyzny;
- organizowanie wystaw malarstwa, rysunku, fotografii, haftów i kilimów, zbiorów kolekcjonerskich, wyrobów plecionkarsko-wikliniarskich, fotogramów związanych z rocznicami państwowymi, wybitnymi postaciami polskiej kultury i nauki i in.;
- organizowanie licznych konkursów m.in.: wiedzy o ziemi zatorskiej, ozdób choinkowych, wyrobów plecionkarskich, szopek bożonarodzeniowych, kart świątecznych, stroików wielkanocnych, wierszy o regionie, opracowań monograficznych miejscowości i in.;
- rejestrowanie na fotografiach i kasetach wideo ważniejszych wydarzeń z życia miasta i gminy, ciągle uzupełnianie bogatej już fototeki regionu;
- stała współpraca ze środkami masowego przekazu – prasą, radiem, TV m.in. celem ukazywania walorów krajobrazowych, turystycznych i historycznych ziemi zatorskiej;
- pomoc absolwentom szkół i uczelni w pozyskiwaniu materiałów do prac dyplomowych, udostępnianie materiałów historycznych, pomoc merytoryczna;
- organizowanie kiermaszy pamiątek wydanych przez TMZZ, loterii fantowych, licytacje obrazów, pozyskiwanie sponsorów – z przeznaczeniem dochodu na wydawnictwa regionalne i ratowanie zatorskich zabytków;
- współpraca z władzami miasta odnośnie ochrony środowiska, zabytków, opracowywania programów zagospodarowania turystycznego i estetyzacji miasta i gminy;
- wystąpienie do władz samorządowych z propozycją stopniowego zagospodarowania parku poniżej zamku dla celów kultury i wypoczynku oraz nowych nasadzeń w Alei Lipowej będącej pomnikiem przyrody;
- starania o utworzenie na miejscowym cmentarzu lapidarium zabytkowych, porzuconych pomników i krzyży;
- przekazanie pisemnych opracowań dotyczących czasów II wojny światowej do archiwum obozu Auschwitz;
- troska o groby osób zasłużonych dla miasta.

INNE COROCZNE FORMY DZIAŁALNOŚCI TMZZ

- „Wieczór przy świecach” – noworoczne spotkania z seniorami Zatora. W tym roku było to już XX jubileuszowe spotkanie, na którym tradycyjnie łamano się opłatkiem, śpiewano wspólnie kolędy, oklaskiwano jasełkai występy młodzieży szkolnej oraz orkiestry dętej Regionalnego Ośrodka Kultury;

- wielkanocne prezentacje potraw świątecznych w Niedzielę Palmową połączone z degustacją, wystawą stroików, palm i pisanek, kartek wielkanocnych, wyrobów wikliniarskich i koronkarskich z możliwością ich zakupu i sprzedaży (tegoroczny XII Wielkanocny Jarmark Artystyczno-Kulinarny połączono z prezentacją rękodzieła ludowego polskiego i słowackiego z zaprzyjaźnionej słowackiej gminy Terchova);
- „Tłusty Czwartek” – spotkania z pensjonariuszami Domu Pomocy Społecznej CARITAS w Zatorze połączone z przekazaniem paczków i wspólną pogawędką;
- kiermasze pamiątek, loterie fantowe, Dni Otwarte dla zwiedzających wystawę zbiorów historycznych i regionalnych miasta w „Dni Zatora” i w czasie Zatorskiego Jarmarku Karpiego organizowanego przez Regionalny Ośrodek Kultury;
- kwesty na cmentarzu w Święto Zmarłych na renowację pomników;
- uczestnictwo w składaniu kwiatów i zniczy w miejscach pamięci narodowej z okazji świąt narodowych i rocznic;
- udział: w spotkaniach z młodzieżą szkolną, w jury konkursów wiedzy o Zatorze.

WAŻNIEJSZE WYDAWNICTWA TMMZ

Obchody jubileuszowe nadania Zatorowi praw miejskich (1992 r.) były okazją do wydania okolicznościowych pamiątek m.in.:

- medalu „700-lecie Zatora”;
- proporczyka, plakietki, znaczka turystycznego z herbem Zatora;
- folderów: *700 lat miasta Zatora i 600 lat kościoła parafialnego pw. śś. Wojciecha i Jerzego*;
- kompletu widokówek miasta;
- reprintów starych widokówek Zatora;
- zestawu grafik *Stary Zator* autorstwa Z. Połączarza;
- folderu *Zator 2001*;
- mapy turystycznej miasta i gminy z opisem tras;
- zbioru wierszy *Strofy o moim mieście*.

Teksty do wszystkich folderów opracowała Maria Brandys. Autorami zdjęć są P. Hankus, M. Brandys, J. Wieliczko, M. Kołdras, J. Rzepa, B. Smreczyńska. Wyżej wymienione pamiątki są w sprzedaży w siedzibie TMZZ.

Wydanie pamiątek i folderów oraz wszystkie inne fundacje realizowane przez Towarzystwo były możliwe dzięki ofiarności społeczeństwa Zatorszczyzny, pozyskiwaniu sponsorów, organizowaniu loterii fantowych, licytacji obrazów, kwestom oraz wsparciu finansowemu władz miasta. Podkreślić należy, iż działalność Towarzystwa Miłośników Ziemi Zatorskiej oparta jest wyłącznie na społecznym zaangażowaniu członków, a bywa, że podejmowane niektóre przedsięwzięcia dofinansowywane są z funduszy samych członków.

RENOWACJA ZABYTKÓW

Od dziesięciu lat realizowanym przedsięwzięciem TMZZ jest ratowanie zatorskich zabytkowych pomników – figur św. Rocha, św. Jana Kantego, św. Jana Nepomucena, krzyża wotywnego. Wszystkie figury ufundowane w przeszłości przez mieszkańców miasta mają bogatą historię. Przetrwwały zawieruchy wojenne, zmieniały miejsca usytuowania, ukryte podczas okupacji ocalały mimo nakazu hitlerowców o ich zniszczeniu. Otoczone kultem były niejednokrotnie powiernikami ludzkich problemów i nadziei. Patronom tym powierzano opiekę nad miastem i jego mieszkańcami.

W 2001 roku powołano Radę Społeczną Ochrony i Renowacji Zatorskich Zabytków przy Towarzystwie Miłośników Ziemi Zatorskiej. Skład Rady: Maria Brandys, ks. Czesław Puto, burmistrz Zatora – Zbigniew Biernat, Mariusz Makuch, Bogusława Smreczyńska, Maciej Romański, Romana Józefowska, Piotr Wyrobiec i Wiesław Susek, który jej przewodniczy. Od dnia 12 października 2009 roku poszerzony został skład Rady o ks. Józefa Mrowca i Krystynę Zaporowską.

Rada podjęła działania w zakresie pozyskiwania środków finansowych na odnowę zabytków, jednocześnie zajmuje się stroną organizacyjną i dokumentacyjną, wyborem wykonawcy, kosztorysem z dokumentacją techniczną przed i powykonawczą oraz odbiorem wykonanych prac.

Środki na prace renowacyjne gromadzone przez TMZZ pochodzą z dobrowolnych wpłat mieszkańców Zatora, Polonii amerykańskiej, instytucji i organizacji społecznych. Duże środki pochodzą z przeprowadzonych kwest na zatorskim cmentarzu w dniu Wszystkich Świętych, z loterii fantowej przeprowadzanej w „Dni Zatora” i licytacji obrazów. Poniżej wymienione działania wsparte zostały środkami z Urzędu Miejskiego w Zatorze i Urzędu Marszałkowskiego Małopolski.

- W 2003 roku odnowienie figury św. Rocha przy zbiegu ulicy Kościuszki z Krakowską.
- W 2004 roku odrestaurowanie figury św. Jana Kantego przed kościołem parafialnym w Zatorze.
- W 2005 roku renowacja figury św. Jana Nepomucena przy ulicy Piastowskiej.
- W 2006 roku odnowienie przydrożnego krzyża wotywnego na skrzyżowaniu ulic Parkowej i Wadowickiej.
- W 2008 roku rozpoczęto prace renowacyjne ołtarza głównego w kościele parafialnym w Zatorze wraz z dwoma obrazami: Matki Boskiej Śnieżnej oraz śś. Wojciecha i Jerzego. Ołtarz wykonany został z piaskowca pińczowskiego w 1884 roku. Prace konserwatorskie pomników i ołtarza wraz z obrazami wykonał pan Marek Wesołowski – konserwator dzieł sztuki z Krakowa. Zaś renowacja obrazu Madonny z Dzieciątkiem wykonana została przez studentów i pracowników Akademii Sztuk

Pięknych z Krakowa. Całkowity koszt prac renowacyjnych w Kościele wyniósł 21 000 zł. Dodatkowo koszt materiałów potrzebnych do przeprowadzenia prac konserwatorskich obrazu Madonny z Dzieciątkiem pokryty został ze środków budżetowych Urzędu Miejskiego w Zatorze w ramach umowy partnerskiej podpisanej z Akademią Sztuk Pięknych w Krakowie.

- W 2010 roku zakończone zostały prace związane z wymianą okien w kościele, z pojedynczego szklenia na szybę zespoloną z trzecią szybą, w miejscu której założyć będzie można witraże. Koszt całkowity prac wynosi prawie 102 tys. złotych (w tym Urząd Marszałkowski w Krakowie 60 tys. złotych, parafia 26 tys. złotych, TMZZ 16 tys. złotych). Odbiór wewnętrzny i techniczny wykonanych prac dokonany został przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Na lata 2011–2013 złożony został kolejny wniosek do Urzędu Marszałkowskiego o dofinansowanie prac związanych z renowacją pozostałej części elewacji zatorskiego kościoła. Wniosek został przygotowany przez TMZZ (Radę Społeczną) oraz proboszcza. Całkowity koszt wymienionych prac wynikający z obmiaru oraz kosztorysu to kwota 730 tys. złotych. Koszt 1-go etapu po stronie TMZZ to kwota 15 tys. złotych

Mieszkańcy Zatora poprzez swoją hojność wyrazili akceptację działań TMZZ w zakresie odnowy zatorskich zabytków jako dóbr kultury i kultu wpisanych w historię miasta.

TMZZ A MŁODE POKOLENIE ZATORZAN

Corocznie Burmistrz Zatora przyjmuje oferty współpracy przy realizacji zadań profilaktycznych w gminie Zator, „Alternatywa – przeciwdziałanie alkoholizmowi i narkomanii”, realizując Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii wraz z Ośrodkiem Pomocy Społecznej.

Od trzech lat TMZZ tworzy integracyjne profilaktyczne programy środowiskowe mające na celu: wspomaganie profilaktycznej działalności antyalkoholowej i antynarkotykowej, ograniczanie przestępczości i społecznych zachowań, zawierające w ofercie współpracy zadania: informacyjne, edukacyjne, kulturalne, zagospodarowania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, a także przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

- W roku 2008 projekt „Poznaję – chronię – promuję”,
- w roku 2009 projekt „Ta ziemia od innych droższa”,
- w roku 2010 projekt „O czym szepczą trzciny i tataraki?”.

Młodzież w czasie wakacji pod opieką członków zarządu TMZZ poznaje historię Zatora, uczestniczy w spotkaniach: ornitologicznych, botanicznych, przyrodniczych, muzycznych. Uczy się sztuki: wędkowania, renowacji zabytkowych mebli, bibułkarstwa, makramy, wiklinowego plecionkarstwa, organizowania spotkań przy ognisku i integracji z młodzieżą całej gminy.

Spędza czas bezpiecznie, pożytecznie i radośnie. Udział w zajęciach cieszy się coraz większym zainteresowaniem dzieci i młodzieży.

Z CZEGO TMZZ MOŻE BYĆ DUMNE?

- W czerwcu 2006 roku TMZZ otrzymało nagrodę starosty powiatu oświęcimskiego za realizację projektu „Chronimy zabytki w naszym mieście, dziedzictwo naszych przodków”.
- 27 listopada 2007 roku prezes TMZZ pani Maria Brandys jako pierwsza osoba w historii Zatora otrzymała tytuł „Zasłużony dla ziemi zatorskiej” w uznaniu bezgranicznego oddania i zaangażowania dla zachowania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego wraz ze statuetką wykonaną w pracowni ASP w Krakowie oraz wmurowaniem tablicy pamiątkowej na budynku Urzędu Miasta.
- W sierpniu 2010 roku na podstawie § 31 pkt 5 Statutu, Zarząd TMZZ mając na względzie szczególne zasługi i rolę, dla funkcjonowania Towarzystwa Miłośników Ziemi Zatorskiej w latach 1986–2010 przyznał pani Marii Brandys tytuł Honorowego Prezesa TMZZ.

NOWE WYZWANIA

- Zator – stolicą „Doliny Karpia”;
- budowa Zatorskiej Strefy Aktywności Gospodarczej;
- rozszerzenie współpracy z sąsiednimi regionalnymi towarzystwami:
 - Towarzystwem Miłośników Ziemi Wadowickiej,
 - Towarzystwem Miłośników Ziemi Krzeszowickiej,
 - Towarzystwem Miłośników Kalwarii Zebrzydowskiej;
- dotarcie do pokolenia zatorzan, którzy powoli zostają obywatelami Unii Europejskiej i świata oraz młodego pokolenia, aby czuli się związani ze środowiskiem, z którego się wywodzą, ukazanie im piękna rodzinnych stron, tradycji, kultury, by mając wielką ojczyznę, mieli i kochali swoją małą ojczyznę tak, jak to wyraził w wierszu p. J. Czerwik:

Napisałem w parku
na dębowej korze
słowa proste i prawdziwe
„Kocham Cię Zatorze”.

KILKA SERDECZNYCH STROF O ZATORZE

Moje miasto
Stromy brzeg Skawy wśród zieleni
tam moje miasto siedem wieków trwa,
a wiatr w zaułkach zadumany
na wiklinowych strunach gra.
Wojciecha dzwon gotyckiej fary
i stary zegar mierzą czasu bieg.

Piastowski zamek i herb stary
patyną znaczą każdy wiek.
Prajców grodu nikle ślady
w Grodziska wzgórzu zatarł czasu szmat
a Skawa pluszcząc, mknie ku Wiśle
meandrem znacząc nurtu ślad.
Wśród łąk, sitowia, tataraków
błękitnookich stawów lśniąca toń
krzyk białych mew i klucz żurawi
to kraj mych ojców, tam mój dom.
Gdy los Cię rzuci w obce strony
w kalendarz życia wpisze nową treść,
zachowaj cząstkę snów znad Skawy
niech serce nuci wspomnień pieśń.
O mieście słońcem malowanym
co z góry patrzy w wartki rzeki bieg
a czas zabytkach zatroskany
wpisuje w dzieje ósmy wiek.
Tu jest moje miasto
Zatorski ratusz , lip w alei woń
Tu jest moje miejsce
Tu jest mój dom.

Maria Brandys, 1995